

**УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ПІДПРИЄМНИЦТВА
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА БЕЗПЕКИ
ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ**

**ПЕРЕВАГИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ
ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У
ВИВЧЕННІ БЕЗПЕКОВИХ ДИСЦИПЛІН В ЗАКЛАДАХ
ВИЩОЇ ОСВІТИ**

*Збірник тез учасників круглого столу
(м. Хмельницький, 18 травня 2023 року)*

УДК 37.09:614(377+378)

Рекомендовано до друку як мережеве електронне видання:

*Вченою радою Університету економіки і підприємництва
(протокол № 9 від 26 травня 2023 року)*

*Педагогічною радою Навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності
Хмельницької області
(протокол № 5 від 30 травня 2023 року)*

Редакційна колегія:

ЖЕЛАВСЬКИЙ О.Б., канд. пед. наук, доцент, ректор Університету економіки і підприємництва;
ФЕДОРИШИНА Л.М., д-р екон. наук, професор, проректор з науково-методичної роботи
Університету економіки і підприємництва;

НЯНЬКО В.М., канд. екон. наук, доцент, проректор з навчальної роботи Університету економіки
і підприємництва;

МУЛ А.М., канд. юрид. наук, начальник Навчально-методичного центру цивільного захисту та
безпеки життєдіяльності Хмельницької області, полковник служби цивільного захисту;

РОМАСЮКОВА Т.Є., методист Навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки
життєдіяльності Хмельницької області;

МЕЛЬНИК А.М., методист Навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки
життєдіяльності Хмельницької області.

**Переваги та особливості застосування інноваційних педагогічних технологій у вивченні
безпекових дисциплін в закладах вищої освіти** : збірник тез учасників круглого столу
(м. Хмельницький, 18 травня 2023 року). Хмельницький : Університет економіки і
підприємництва; Навчально-методичний центр цивільного захисту та безпеки
життєдіяльності Хмельницької області, 2023. 100 с.

У збірнику опубліковано тези доповідей учасників круглого столу «**Переваги та особливості
застосування інноваційних педагогічних технологій у вивченні безпекових дисциплін в закладах вищої
освіти**». Публікації відображають результати наукових пошуків авторів, присвячені висвітленню: актуальних
питань щодо значення безпекових дисциплін у формуванні відповідального ставлення здобувачів освіти до
власної та колективної безпеки, формування у них безпекової компетентності; проблем, пов'язаних з
викладанням безпекових дисциплін, та особливостей оцінювання знань студентів за шкалою ЄКТС з
безпекових дисциплін; безпекових вимірів використання штучного інтелекту в освітньому процесі закладів
вищої освіти та передумовам формування безпечного освітнього середовища в умовах війни; та ін.

Тези, включені до збірника, можуть становити інтерес для науковців, викладачів, аспірантів, студентів.

*Точка зору редакційної колегії не завжди збігається з думкою авторів. У збірнику максимально точно
збережена орфографія, пунктуація та стилістика, які були запропоновані учасниками круглого столу.
Відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники круглого столу та їх
наукові керівники.*

УДК 37.09:614(377+378)

Мережеве електронне видання
5,77 умовн.-друк. арк. Об'єм файлу 4,05 Мб.

©Університет економіки і підприємництва, 2023
© Навчально-методичний центр цивільного захисту
та безпеки життєдіяльності Хмельницької області, 2023

***НЕСТЕР** Анатолій,
д-р техн. наук, доцент,
доцент кафедри будівництва та цивільної безпеки,
РОМАНШИНА Ольга,
канд. техн. наук, доцент,
доцент кафедри будівництва та цивільної безпеки,
Хмельницький національний університет*

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ЦИВІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В КРИЗОВИЙ ПЕРІОД

Сьогодні постійно посилає нам виклики, пов'язані з безпекою життєдіяльності, умовами праці, надзвичайними ситуаціями. Це і стихійні лиха, і техногенні катастрофи, аварії, і надзвичайні ситуації воєнного характеру. Саме в цих умовах спеціалісти з цивільної безпеки є популярними та є запитуваними на ринку праці. Тому підготовка фахівців цивільної безпеки кризового періоду потребує перегляду матеріалів та методів викладання загальних і фахових дисциплін та орієнтована на підготовку спеціалістів, які змогли б ефективно впровадити політику цивільної та промислової безпеки, охорони праці та співпрацювати з державними органами управління та нагляду відповідно до вимог законодавчих, нормативних актів та міжнародних стандартів.

Метою підготовки фахівців цивільної безпеки кризового періоду має бути реалізація функцій держави, направлених на захист населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій шляхом запобігання таким ситуаціям, ліквідації їх наслідків і надання допомоги постраждалим у мирний час та в особливий період. Фахівці цивільної безпеки повинні отримувати під час навчання у закладах вищої освіти актуальні, змістовні та своєчасні теоретичні знання та практичні навички для отримання необхідних для виконання професійної діяльності загальних та фахових компетентностей. При підготовці фахівців з питань цивільної безпеки та охорони праці повинні застосовуватись методологічні підходи до підготовки, визначені за допомогою SMART-методик, які дозволяють поглибити навчання та прискорити входження в коло професійних обов'язків. Це забезпечить якість виконання різних аварійно-рятувальних, пошукових та інших невідкладних робіт по збереженню життя і здоров'я людей, які опинилися в небезпечній області.

Основними проблемами сьогодні є сталий розвиток громадської цивілізації. Початок ХХІ ст. характеризується різким загостренням соціально-економічної, екологічної, та політичної ситуації в глобальних масштабах, останнє призвело до зростання кількості катастроф техногенного, природного, соціального-економічного та епідеміологічного походження. Одночасно результати стихійних катастроф та аварій стають значнішими і небезпечнішими для населення, навколишнього середовища та економіки країн. Це викликано

потужним розширенням технологічних потужностей, збільшенням числа хімічних, радіаційних, біологічних, вибухо- та пожежонебезпечних виробництв.

Рівень професійної компетентності випускників спеціальності «Цивільна безпека», які будуть працювати за фахом в органах цивільного захисту, впливає на вчасність, терміновість та якість виконання різних аварійно-рятувальних, пошукових та інших невідкладних робіт по збереженню життя і здоров'я людей, які опинилися в небезпечній області; зменшення об'ємів витрат, спричинених аваріями та катастрофами. Випускники спеціальності «Цивільна безпека» повинні: отримати фахові знання, вміння та навички виконання робіт з усунення причин та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій; здатні швидко приймати грамотні та сміливі рішення, рішучі та самовіддані дії; володіти високим рівнем фізичної підготовки; мати стійкість в роботі під дією несприятливих чинників; здатні діяти ефективно, злагоджено як одному, так і в команді, виконуючи свої функціональні обов'язки, з обов'язковим дотриманням особистої та колективної безпеки.

Загострення міждержавних конфліктів та викликів, посилення воєнізованих конфліктів та терористичних загроз, масова міграція населення обтяжують проведення робіт з ліквідації надзвичайних ситуацій. Тому, підготовка фахівців у галузі безпеки життєдіяльності та роль служб органів і підрозділів цивільного захисту вимагає нового підходу, зважаючи на сьогоденний кризовий період.

Науковці звертають увагу на те, що метою фахівців з питань цивільної безпеки та охорони праці є реалізація завдання загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, включаючи участь у забезпеченні роботодавцем профілактичних та інших заходів, спрямованих на усунення шкідливих та небезпечних факторів виробництва, запобігання надзвичайним ситуаціям, нещасним випадкам на виробництві, професійним захворюванням та іншим випадкам загрози здоров'ю персоналу, спричинених умовами праці, та надання роботодавцю практичної допомоги у постійному вдосконаленні форм та методів профілактичної роботи у сфері цивільної безпеки та охорони праці.

Під час проведення практичних занять основна увага студентів повинна зосереджуватися на наступному: вироблення стійких навичок поведінки з аварійно-рятувальними засобами, спецтехнікою та обладнанням; усвідомлення методів організації, проведення й управління рятувальними роботами; напрацювання різноманітних умінь і навичок, доведення прийомів роботи до рівня майстерності, а прийняття правильних рішень – до автоматизму; підвищення фізичної та психологічної підготовленості, зосередженості й удосконалення швидкісної витривалості в різноманітних екстремальних і несприятливих ситуаціях; дотримання правил і заходів безпеки під час пошукових, аварійно-рятувальних та інших робіт. Важливо, щоб практичні заняття були динамічними, містили елементи новизни і актуальності, раптовості, небезпеки, неоднозначності, високої складності, потребували високої швидкості та тривалих максимальних навантажень. Проведення виїзних практик, екскурсій, позааудиторних заходів, професійне спілкування й обмін

особистим досвідом сприяють розвитку комунікативних навичок студентів, вихованню в них толерантності, моральності, життєвої активності.

Упровадження компетентнісного підходу в освітньо-професійній програмі бакалавра цивільної безпеки та використання сучасних методологічних підходів до професійної підготовки забезпечить оволодіння професією майбутніх спеціалістів з охорони праці та їх професійну готовність до широкого розвитку виробничої та невиробничої діяльності в сучасних економічних умовах України.

Важливим елементом змістово-технологічного блоку є матеріально-технічне забезпечення освітнього процесу у ЗВО: психолого-тренувальні полігони, багатофункціональні тренувально-тренажерні комплекси, смуги перешкод, траси-лабіринти, моделі споруд, транспортних засобів, спеціалізовані спортивні споруди, а також навчальні системи на основі ІКТ (матеріали віртуального університету, електронні підручники, комп'ютеризовані тренажери-симулятори віртуальної реальності, електронні лабораторні практикуми, тестові системи тощо).

Форми та методи організації навчального процесу (ділові ігри, семінари, форуми, завдання з пошуку інформації, наукові доповіді, конкурси, моделювання ситуацій за умов невизначеності результатів, захист кваліфікаційної роботи), а також оцінювання результатів навчання за будь-якою з освітніх компонент серед іншого передбачає критерій щодо зрозумілості відповіді, логіки її побудови, комунікативної стратегії, переконливості й аргументації. Це дозволяє здійснювати відповідне оцінювання з позицій практичної реалізації таких здібностей здобувачами під час контрольних заходів та аналізу їхніх характеристик після проходження практики.

Незважаючи на достатню кількість наукових праць у зазначеному напрямі, виникає потреба в розробленні цілісного підходу, що стане основою для ефективної організації навчального процесу з вивчення групи дисциплін професійної підготовки та посприятиме встановленню широких системних взаємозв'язків між окремими етапами підготовки майбутніх спеціалістів цивільної безпеки. Визначені підходи та сучасні події спонукають до практичного та теоретичного обґрунтування проблеми.

Спеціальність «Цивільна безпека» – одна з найперспективніших спеціальностей сучасності. Сьогодення постійно посиляє нам виклики, пов'язані з безпекою життєдіяльності, умовами праці, надзвичайними ситуаціями. Це і стихійні лиха, і техногенні катастрофи, аварії, і надзвичайні ситуації воєнного характеру.

Важливою складовою (яка також має бути досліджена) при підготовці фахівців з питань цивільної безпеки та охорони праці застосовується комплекс методологічних підходів, які визначені за допомогою SMART-методики:

– системний підхід як спосіб вивчення, аналізу й узагальнення фактів і явищ у діалектичному процесі пізнання;

– компетентісний підхід, спрямований на розвиток практичних умінь, формування навичок і набуття досвіду користування повним набором теоретичних знань на практиці;

– культурологічний підхід до підготовки майбутніх фахівців, де професійний розвиток особистості залежить і від ступеня сформованості в неї культури;

– діяльнісний підхід, основна ідея якого пов'язана не з безпосередньою діяльністю, а з діяльністю як засобом становлення та розвитку особистості;

– міждисциплінарний підхід, оскільки лише міждисциплінарність навчання уможлиблює формування в студентів цілісної картини світу;

– центрованого на студенті підходу до навчання, що полягає у максимальній передачі ініціативи навчання самому студенту.

Стандарт вищої освіти за спеціальністю 263 «Цивільна безпека» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти встановив інтегральну компетентність: «здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та проблеми, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов, під час практичної діяльності або у процесі навчання, яка передбачає застосування теорій та методів проведення моніторингу, запобігання виникненню аварій, надзвичайних ситуацій, нещасним випадкам (на виробництві) і професійним захворюванням, оцінювання їх можливих наслідків».

Зауважимо, що дисципліни блоку професійної підготовки спеціалістів цивільного захисту є практико-орієнтованими, не інертними та вимагають проявів самостійності, творчості та креативності майбутніх фахівців, збільшення кількості актуальних, проблемних завдань та ситуацій на заняттях. Виходячи з цього, найбільш ефективним в освітньому процесі є програвання реальних ситуацій технології проектної діяльності, ситуативні методи контекстного навчання, коли студент повинен представити самостійне рішення поставленого перед ним багатогранного професійно-орієнтованого завдання.

Тут важливу роль відіграє системний підхід, який дозволяє визначити перспективи навчання, його основні взаємодіючі компоненти з урахуванням провідних тенденцій суспільного розвитку; реальні потреби і можливості суб'єктів навчання, координацію таких великих систем як освіта, наука і техніка; формування нової людини як громадянина, особистості і фахівця. Електронні освітні ресурси віртуального навчального середовища (Moodle), мультимедійні комплекси, комп'ютерні програми сприяють засвоєнню навчального матеріалу з професійної підготовки та дають можливість моделювати надзвичайні ситуації різного виду та проаналізувати динаміку їх розвитку на основі компетентісного підходу. У контексті компетентісного підходу важливого значення набуває не інформованість студента, а вміння вирішувати проблеми, які виникають у життєвих та фахових ситуаціях; дозволяє змістити акценти з процесу накопичення знань, умінь і навичок у площину формування й розвитку у майбутніх фахівців здатності практично діяти і творчо застосовувати набуті професійні знання і досвід у різних життєвих ситуаціях.

Практика встановлює доцільність застосовування комп'ютерних симуляторів різних катастроф та аварійних ситуацій на хімічно та радіаційно-, вибухо- та пожежонебезпечних об'єктах, навчання студентів розв'язанню

завдань та прийняття самостійних рішень в умовах кризового періоду, обмеження часу, невизначеності, швидкої та раптової зміни обстановки.

В результаті військових дій склалась нова критична ситуація, яка потребує перегляду робочих програм дисциплін відповідно до кризового стану. Важливу роль відіграє міждисциплінарний підхід, оскільки лише таке навчання уможливорює формування в студентів цілісної картини світу. Міждисциплінарність наводить мости між різними науками, напрямками, об'єднує їх, не порушуючи елементів самостійності, унікальності, своєрідності.

Саме кризовий період та воєнний стан в Україні вимагають злагоджених дій рішень та наказів органів державного управління та державного нагляду, особливо з питань цивільної безпеки та охорони праці. Особливу увагу кризового та докризового періодів потрібно приділяти питанням навчання населення у сфері цивільного захисту, утворення органами місцевого самоврядування консультаційних пунктів з цивільного захисту, забезпеченості укриття для населення у захисних спорудах цивільного захисту, порядку дій під час терористичної загрози, у режимах надзвичайного та воєнного стану.

Необхідно піднімати питання щодо реконструкції (модернізації) місцевих систем оповіщення, проведення евакуаційних заходів, засідань місцевих комісій з питань техногенно-екологічної безпеки і надзвичайних ситуацій та інші вкрай важливі питання взаємодії та успішної діяльності територіальної підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту в умовах особливого періоду та воєнного стану.

З введенням воєнного стану в нашій країні було визначено, що першочерговим завданням є нормативно-правове регулювання питань цивільного захисту із зазначенням дій центральних і місцевих органів влади в умовах воєнного стану. Встановлено, що в майбутньому необхідно провести фундаментальні наукові дослідження щодо практичного впровадження вимог чинного законодавства у сфері цивільного захисту в умовах воєнного часу, здійснення державного управління у сфері цивільного захисту під час війни, функціонування єдиної державної системи цивільного захисту в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Нестер А. А., Романішина О. В., Мітюк Л. О., Нікітін О. О. Навчання дисциплін спеціальності «Цивільна безпека» в закладах вищої освіти. *Український журнал будівництва та архітектури*. 2022. № 3(009). С.68-74. DOI: 10.30838/J.BPSACEA.2312.050722.68.866.

2. Козяр М. М., Литвин А. В. Особливості підготовки фахівців цивільного захисту до діяльності в надзвичайних ситуаціях. *Вісник ЛДУ БЖД*. 2017. № 15. С. 119-208.